

gik, havde vist ham det, ja sådan ligesom i et syn stillet ham det for øje. Dette med åndens ledelse af menneske og folkelivet, kan jeg ikke rigtig klare mig, og jeg skal dog en gang have talt med Trier om det.«

Højskoleopholdet blev så langt fra nogen idyl. Fortrædeligheder indefra, uro udefra melder sig. Øldrikkeri og forsømmelser giver Trier anledning til en ordentlig dundertale; hvis disse unoder ikke aflægges, må synderne betragte sig som udmeldt fra skolen efter juleferien.

Georg Himmelstrup, Hjørlande (tidligere Vallekildelærer) kommer sidst i november på besøg og bringer forlydender til torvs om maskepi mellem Estrup og Bismarck; denne skulle 1876 have givet Estrup »et tilbud om, at hvis han trængte til soldater, kunde han blot lade Bismarck det vide.« Forstander, lærere og elever synes at have taget denne »oplysning« for gode varer. »Det var ellers morsomt at se hvor Trier, som ellers får skyld for ikke at give sig af med politik, kunde blive ivrig og fare op, både mod Estrup og Bismarck.«

I december finder en voldsom diskussion sted i lærer- og elevkreds i anledning af en artikel af Morten Pontoppidan i »Tidens Strøm«. M. P. hævder, at højskolen taler for meget til fantasi og stemninger; det er en for luftig påvirkning, hvorfor den også ofte fordufter i den prosaiske hverdag, som følger. Niels Nielsen giver delvis Pontoppidan ret og afventer spændt næste nr. af »Tidens Strøm«, hvor man må forvente Pontoppidans anvisning på en solidere kost.

Lad nu disse få eksempler fra dagbogen være nok. Efter læsningen bliver hovedindtrykket: en moden ung mand møder livet på højskolen og i Korskirken med hengivelse, men også med kritik. Hvor overvældende stærkt Trier end har virket på sine elever, så har han også talt til selvstændighedsfølelsen hos de unge. Niels Niensens dagbog viser det. Med rette anfører udgiveren i forordet et brev fra Ernst Trier til Frede Bojsen, hvori han fremhæver, at han altid har lagt vægt på, »at det ikke blev mine meninger, der klistredes uden på mine elever, men at de vakttes til eftertanke, til *selvstændig* og *frit selv* at danne sig meninger. . .«

I den rige højskolelitteratur er Ernst Triers: »Femogtyve Års Skolevirksomhed i Vallekilde« et kildeskrift. Niels Niensens dagbog er det også. Bogen er tilegnet fhv. undervisningsminister Jørgen Jørgensen, selv Vallekildeelev og de frie skolers trofaste og indflydelsesrige talsmand i regering og lovgivende forsamling.

Uffe Grosen.

Arbog for Dansk Skolehistorie, 1967.

Historikere, der ser betydningen af dansk skolelivs udvikling, og pædagoger med sans for den skolehistoriske baggrund har i de seneste år klart erkendt, hvor påtrængende nødvendigt det er dels at indsamle skolehistoriske oplysninger, dels at behandle det indsamlede materiale til bunds gående, som det forventelig kan ske gennem en videnskabelig undersøgelse. To tiltag af ret ny dato må her påkalde opmærksomhed hos alle interesserede. I nærmeste for-

bindelse med Danmarks Lærerhøjskole stiftedes 1965 *Institut for dansk Skolehistorie*, og 1966 oprettedes *Selskab for dansk Skolehistorie*. Stort set tør det måske siges, at mens det sidste foretagende vil lægge vægt på at indsamle og publicere væsentlige bidrag til belysning af dansk skolehistorie, i dette ords omfattende betydning, vil Instituttets opgave i følge det formulerede formål især være at forske såvel skolens idemæssige grundlag, dens lovrammer og administrative tilrettelægning som den pædagogiske og personlighedsprægede udvikling i sammenhæng med tids- og samfundsforholdene. Instituttet vil også se en vigtig opgave i bearbejdelse og udgivelse af kilder vedrørende dansk skolehistorie. Et eksempel herpå foreligger allerede for offentligheden med den i nærværende hæfte af Grundtvig Studier omtalte bog »En Højskolevin-ter«.

Selskabet for dansk Skolehistorie's årbog, 1967, er for nylig kommen mig i hænde. Årbogen indeholder foruden nogle anmeldelser af pædagogiske og skolehistoriske bøger en række artikler. Forrest i rækken læser man professor, dr. phil. Roar Skovmands redegørelse for problematikken omkring forskningen af skolehistorien. Skovmand finder, at det er et forsømt område, og mærkeligt nok er den nyere skolehistorie mest forsømt. Siden Joakim Larsens grundige (og tørre) skildringer »Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1784–1818« (1893), i 1899 ført frem til nedskrivningens tid, har forskningen været utilstrækkelig. Det er på høje tid, at der rådes bod herpå. Vigtige kilder som breve, som ofte langt stærkere end de officielle færdige resultater afslører personlige synspunkter, står i telefonens tidsalder i sparsommere grad til rådighed end i tidligere tid. Derfor må bunkerne af officielle skriftlige dokumenter suppleres med interviews med mennesker, som har levet aktivt med i skolelivet, hvad enten det var lokalt eller på landsplan. Det må så være forskerens opgave at erindre og vurdere de faldgruber, slige interviews kan give anledning til. Men det haster, for hvert år forsvinder mange i den store tavshed.

Skovmand ser for sig et billede af »Skolen i Danmark« svarende til Raf-faels berømte »Skolen i Athen«. I dette billede var det Platon og Aristoteles, der gav skolen dens idemæssige grundlag, mens det i det danske skolebillede vel måtte blive Grundtvig og Georg Brandes, et par portrætter, der i sandhed fortæller om den danske skoles uhyre spændvidde. I forgrunden af det danske billede ser Skovmand en sværm af mænd i ivrig samtale om skolens lovrammer og administrative tilrettelægning. Beskueren vil måske nok undre sig over, at så mange af »udenværkernes« mænd fandt plads i billedet. Han vil savne nogle markante portrætter, som tegnede skolens *indre* liv, f. eks. en Ludvig Chr. Müller, en P. J. M. Vinther; de ville bidrage til at samle opmærksomheden mere om billedets indhold, hvilket immervæk er det vigtigste. Nuvel, sligt beror på et skøn. Men samstillingen mellem de to billeder er i hvert fald såre for-nøjelig.

I vore museers omfattende samlinger vil det være naturligt at finde en afdeling med skolehistorisk materiale. Årbogens andet bidrag, skrevet af museumsinspektør, mag. art. Else-Marie Boyhus, yder i så henseende et overbevisende indslag. Lolland-Falsters Stiftsmuseum rummer betydelige samlinger, der viser 1) en arkivalisk kortlægning af skolestrukturen gennem tiderne, 2)

en registrering og fotografering af samtlige bevarede skolebygninger fra tiden forud for centralskolerne og 3) en indsamling af inventar og undervisningsmateriel. I anden forbindelse har man hæftet betegnelsen »de dodes rige« på vore frugtbare sydhavsøer. Den her omtalte artikel tyder på, at disse øer på skolens område tværtimod var et foregangsland. Else-Marie Boyhus' artikel er en fortrinlig illustration af, hvad Selskabet for dansk Skolehistorie tilstræber.

Initiativtagerne til Selskabets dannelse har formodentlig fundet både inspiration og tilskyndelse i den allerede i 1920 stiftede »Föreningen för svensk undervisningshistoria«, som årbogen også giver klar besked om. Afdelingsleder, dr. theol. Knud Eyvin Bugge, har i en lille artikel »Grundtvigs tidligste pædagogiske ytringer« kommenteret dette pudsige ungdomsarbejde. Under titelen »Skoleholderne« førte student N. F. S. Grundtvig sig sommeren 1802 frem som dramatikker, men i sammenhæng med årbogens øvrige indhold er det naturligvis Bugges hensigt at påvise den meget unge Grundtvigs syn på opdragelse og dannelse.

Umiddelbart herefter har årbogen en fyldig artikel af lektor, dr. phil. William Michelsen »Pædagogik og Livssyn«, skrevet på foranledning af Knud Eyvin Bugges store disputats, Skolen for Livet, 1965. Michelsens bidrag i årbogen er nok en anmeldelse af nævnte disputats og kunne for så vidt anbringes mellem årbogens talrige anmeldelser, som ikke skal omtales her; men Michelsens bidrag er først og fremmest en selvstændig og principiel behandling af problemet pædagogik og livssyn, og det er derfor rigtigt, at artiklen er placeret mellem de øvrige fyldige bidrag.

Anmelderen skønner, at årbogens tyngdepunkt er at finde i amanuensis, mag. art. Kai Hørby's fyldigt dokumenterede redegørelse for Grundtvigs kamp for »Højskolen i Soer«. Så nær målet og så dog nederlag! Endog »Fædrelandet« syntes i august 1847 sympatisk stemt for højskolen. »Men om denne mulighed kan man ikke mere tvivle, når man ser på Rødding højskole, der i grunden ikke er andet i det små og mangelfulde, end hvad Sorø anstalt med sine forholdsvis uhyre kræfter kunne blive i det store og fuldendte...« (Fra et af de i Kai Hørby's bidrag omtalte skrifter »Bøn og Begreb om en dansk Højskole i Soer« har to højskoleforstandere, Erik B. Nissen og H. Engberg-Pedersen, i anledning af den standende debat om demokrati i højskolen fundet anledning til at citere »Højskolen (måtte) også bestyres ligesom riget, så hovmesteren (eller hvad bestyreren skulle hedde) vel, på eget ansvar, kunne forordne hvad han ville, men måtte i alt vigtigt først høre skole-rådet, hvis medlemmer næsten alle valgtes af ungdommen selv«. Citatet skulle understrege Grundtvigs virkeligheds- og aktualitetssans. Og det gør det også. Men to forhold bør dog erindres 1) Højskolens ledelse skulle svare til rigets ledelse, d. v. s. det enevældige styre med et rådgivende råd ved dets side, 2) Grundtvig har utvivlsomt tænkt sig, at Højskolen i Soer skulle søges af de fremmeligste, de mest modne blandt vore unge. Hos dem måtte man forvente både vilje til oplysning og ansvarsfølelse for fællesskabet. Som den vise mand, Grundtvig var, afstår han fra at give nærmere regler for den kommende højskole, thi her må erfaringen være læremester, hvad man trygt tør lade den være, »når bestyreren kun er en pålidelig mand og har en fri hånd«.

(N. F. S. Grundtvig: Værker i Udvalg ved Georg Christensen og Hal Koch, IV, s. 390)) Grundtvigs storslåede plan om »Højskolen i Soer« blev ikke virkeliggjort, men i følge Hørby udtalte Ingemann her de profetiske ord: »Jeg mener for resten med Flor, at flere små Røddinger er de bedste højere folkeskoler«.)

Om »Den politiske drøftelse af forbindelsen mellem almueskolen og den lærde skole« skriver adjunkt, cand. mag. Vagn Skovgaard-Petersen. Med almenskoleloven af 24. april 1903 vandt tilhængerne af den nære tilknytning af de to skoleformer sejr. Skovgaard-Petersen kalder bindeleddet, den fire-årige mellemskole, »et værdifuldt led i det danske skolesystem«. Det grundtvigske synspunkt, en folkeskole, der hvilede i sig selv, led trods dygtige og varme talsmænd som Sofus Høgsbro, Harald Holm, og Klaus Berntsen nederlag, I. C. Christensen var her som andetsteds den stærkeste. Med loven af 1903 slutter Skovgaard-Petersen sin redegørelse, men får dog den vigtige slutbemærkning med: »Og det grundtvigianske arbejde for den udelte børneskole fortsatte efter 1903 – som bekendt ikke uden held«. Med denne første årbog har »Selskabet for dansk Skolehistorie« fremført et arbejde af fin kvalitet. Det bliver spændende at se, om den får værdige efterfølgere.

Uffe Grosen.

Slægtens spor

Enok Mortensen, The Danish Lutheran Church in America. The History and Heritage of the American Evangelical Lutheran Church.
Philadelphia, Board of Publications, Lutheran Church in America. 1967.
Kirkehistoriske Studier, Institutet for Dansk Kirkehistorie.

For danske grundtvigforskere byder udvandrer-historien særlig gunstige betingelser for et studium af udfoldelsen af Grundtvigs tanker. Det er muligt, at de danske udvandrere i Nordamerika, der tog en grundtvigsk kirke- og højskolearv med sig i firserne og halvfemserne, paa væsentlige omraader misforstod og omtolkede, hvad det egentlig drejede sig om, og det er saaledes muligt, at der skal indbygges et korrektiv i forskningen i lighed med de justeringsnormer, man bruger i de eksakte videnskaber. Det er dog ogsaa muligt, at der var en sund oprindelighed i deres virke, der er blevet glemt og fordrejet i nutidens Danmark. Der skal vurdering til, men jeg vil nødig have udvandrerer lagt i den samme prokrustesseng, som Grundtvig er blevet lagt i. Der er en god arbejdsmark for forskningen i den ager, som de grundtvigske præster tilsaaede i Amerika. Den bærer frugt nu i andet, tredje og fjerde slægtled. Der skal et arbejde til for at finde frugten, men hvis det gøres, vil der kastes lys over det grundtvigske liv i Danmark netop fordi der var saa forskellige kaar i Amerika.

Danmark har mistet sine kolonier, men man klamrer sig endnu til kolonier af kirkelig og folkelig art udenfor landets grænser. Disse får ikke lov til at indvokse sig i de fællesskaber, de nu er del af, men skal være dansk aandelig